

"מה שהיה, היה. המוסיקה עומד מעל הכל."

– מסע בישראל עם ה"סטאבט מאטר" של דבוז'ק.

מאת: גאורג רוזיגר. 5.06.2015

הקונטרבס איננו. כאשר העמיסו את התיבה הלבנה הגדולה עם הכלי, שמשקלה 28 קילו, בנמל התעופה בבאזל, כולם עוד רצו לצלם אותה. כעת, מאוחר בערב ביום שישי, חברי התזמורת של הקאמרטה אקדמיקה פרייבורג, ועמם מספר חברים של מקהלת הקנטטות של פרייבורג שנוסעים אתם, מחכים לשווא לחבילה המפלצתית באולם המטענים המיותם מאדם של נמל התעופה בן גוריון בתל אביב. רוב חברי המקהלה נחתו בתל אביב כבר בצהריים. כל הכינורות והוויולות שרדו את הטיסה בשלום. אפילו הטרומבונים והקרנות הובאו בתור מטען יד. השבת כבר נכנסה ולכן לא ניתן להשיג את האחראים. מסע הקונצרטים בן 10 ימים עם ה"סטאבט מאטר" של דבוז'ק, שמתקיים במסגרת חגיגות יובל ה-50 שנה לקיום היחסים הדיפלומטיים בין ישראל לגרמניה וברית הערים בין פרייבורג ותל אביב – מתחיל עם תקלה.

נגן הקונטרבס, סטפן קרטנמכר, שבנה את הבס במו ידיו ומקווה למכור אותו בישראל, עולה בלב כבד ובלי הכלי שלו על האוטובוס שיביא את הקבוצה לצפון הארץ. רוב חברי התזמורת מתארחים אצל משפחות ישראליות מטבעון והסביבה. למרות האיחור, המארחים מקבלים את פניהם של המוזיקאים הגרמנים בלבביות. אומרים שלום, מתחבקים – ואז הישראלים לוקחים את אורחיהם עם מכוניותיהם אל תוך הלילה ההביל.

בסתיו שעבר, ההרכבים החובבנים של פרייבורג כבר ביצעו את יצירתו המקהלתית המאוד אמוציונלית, שדבוז'ק הלחין לאחר מות שלושה מילדיו, בשלושה קונצרטים בפרייבורג, קירכהופן ובזנסון, ביחד עם מקהלת שיץ מבזנסון, עיר התאומה של פרייבורג, וביחד עם מספר זמרים וזמריות מישראל, תחת שרביטו של וולפגנג פילר.

עכשיו תנהל את החזרות ואת ההופעות יעל וגנר-אביטל, מנצחה של המקהלה הקאמרית הישראלית – טבעון. שני המנצחים מכירים זה את זה מאז ששרו יחד ב"גכינגר קנטוריי" בשנות ה-80. אביה הגרמני של יעל, אפרים, שהיה עצור במחנה הריכוז בוכנוולד, ולאחר מכן היה מאוד פעיל למען הפיוס, נפגש עם פילר עוד לפני כן במסע קונצרטים בישראל. אומרת יעל וגנר-אביטל בחיך: "העובדה שיכולתי ללמוד ניצוח מקהלות בפרנקפורט אצל הלמוט רילינג היה בשביל אבי ניצחון ממשי ומאוחר על הנאצים."

גם בהיבט של קירוב לבבות בין העמים יש לידידות בין המקהלות של טבעון, פרייבורג ובזנסון תפקיד חשוב – וביטויו החזק ביותר היה ללא ספק הקונצרט המשותף באושוויץ בשנת 2007. המקהלה הקאמרית הישראלית – טבעון נוסדה ב-1975, והיא אחת מקומץ קטן של מקהלות עם שאיפות גבוהות בצפון ישראל. חבריה באים מכל האזור וכמה מכ-60 החברים בה צריכים לנסוע קרוב לשעה וחצי לחזרות השבועיות. תמרה קצנלסון, בת ה-85, היא אחת מן המייסדים, והיא עדיין פעילה: "השירה המשותפת חשובה מאוד לכולנו."

ביום החזרות בקונסרבטוריון ומרכז אמנות ע"ש פיונקובסקי בטבעון אין כל זכר לנטל זה של העבר הגרמני-יהודי. על הפרק עומדים רק ביצוע נכון של הפראזות ובלנס טוב. יעל וגנר-אביטל יושבת על שרפרף מול התזמורת בת 45 הראש והמקהלה הגרמנית-ישראלית-צרפתית בת 120 הראש, ומובילה בתנועות ברורות והומור יבש דרך היצירה האדירה.

קבוצת הסולנים במצב רוח טוב, וגם היא מעורבת: הטנור פיליפ ניקלאוס, הבריטון פטר שילר והאלט מריון אקשטיין הם מגרמניה, והסופרן יסמין לוי-אלנטק היא ישראלית. בהפסקת הצהריים יש אפשרות להכיר אחד את השני קצת יותר טוב תוך כדי אכילת פלפל, חומוס, עלי גפן ממולאים ותה נענע טרי. נגנית הוויולה קטרינה דינר מציגה את המארח שלה, צבי, שגר בקיבוץ יגור. עם עיניים נוצצות האיש הרזה, בן 75, מספר על בית הספר הטוב בקיבוצו ועל העזרה ההדדית היוצאת מן הכלל. "החיים עוברים לאט יותר. יש לי זמן לקריאה ולמוסיקה – זה חשוב לי."

הקונצרט הראשון מתקיים כבר למחרת, באולם רפפורט בחיפה, גבוה על הר הכרמל. האולם מלא מפה לפה. האולם המודרני מזכיר בית קולנוע מולטיפלקס. הרוח החזקה שנושבת מן המזגנים מעיף את הדפים של הצ'לנים שמנגנים על כלים שאולים. אף על פי כן נוצר בערב זה חום מיוחד במינו. לאחר סיום ה"אמן" הרגוע שאליו חוזר הסטאבט מאטר לאחר ה-"אין פרדיסום" המשולהב, המנצחת מחזיקה את המתח עוד לשניות ארוכות, לפני שמתפרצות מחיאות כפיים סוערות.

תגובות אדירות בקהל

"תגובה עוצמתית כזו של הקהל בחיפה עוד לא חוויתי מימי. אפילו לא לאחר קונצרטים עם זובין מהטה," מודיעה המנצחת למחרת, ונראה בעליל שהיא מתרגשת. אך באותה נשימה היא מזהירה לבל ניכנס כולנו לאווירה של חופש ופנאי, בהתחשב בעובדה שיש עוד שני קונצרטים לפנינו, במעלות ובתל אביב. באוטובוס, אילה גבאי מחלקת תפוזים סיניים, שגדלו בגינה שלה. אוכלים אותם עם הקליפה. היא שואלת אם כבר שמענו על התקפת הטילים מתוך רצועת עזה הבוקר. "אני מניחה שבעיתונים האירופיים רק יכתבו שישראל הפציצה בעזה." בעיות הביטחון שהיו חלק מן ההגדרות בכל ההכנות לנסיעה, קרובות מאוד פתאום. "בקייך שעבר הופענו בקונצרט בבאר שבע. האולם היה מלא, המנצחת כבר יצאה אל הבמה, ואז כולם היו צריכים לפנות את האולם בגלל התקפות טילים מתוך עזה. בזמן המלחמה בעזה התארחו אצלנו הרבה ילדי חוץ שהועברו לצפון מתוך האזורים בדרום שהיו תחת אש." יש גם ערבים ששרים במקלהל טבעון? "לא, החוש המוסיקלי הטבעי שלהם שונה לחלוטין. אם כי מבחינה עקרונית לא תהיה שום בעיה עם זה. אצל הערבים הנוצרים יש כבר רבים שמקבלים חינוך מוסיקלי שפונה יותר לעולם המערבי." כך אומרת זמרת המקהלה, שעלתה לישראל מהולנד בגיל 7. באופן כללי אין הרבה פעילות משותפת בין המגזר הערבי והאוכלוסיה היהודית. רוב בתי הספר נפרדים למרות שמלמדים בהם את אותם החומרים. גם בתוך הערים שתי הקבוצות מתערבבות אך במעט.

ההרכבים מפרייבורג עולים על קרקע מיוחדת בקונצרט הקאמרי ב"בית אל" בשבי ציון, לא רחוק מחיפה. בבית ההארכה הזה, שנתמך על ידי עמותת "צדקה" היושבת בבאר ליבנצל, יכולים ניצולי שואה מכל העולם לבלות מספר ימי חופשה על חוף הים התיכון ללא תשלום. הנהלת המוסד העבירה את הקונצרט אל הגינה. רשתות בד גדולות מספקות צל. עצי דקל, פרחים אקזוטיים ונדנדה הוליוודית יוצרים אווירה של פנאי. הנינוחות בולטת בקונצרט זה. כאשר מקהלת

הקנטטות מפרייבורג שרה את השיר היהודי "דונה דונה", חיוך עובר על פניהם של קהל השומעים. כלי הנשיפה ממתכת מנגנים את "הבאנו שלום עליכם" שהולך ומאיץ, והקהל מוחא כפיים לפי הקצב ושר עם התזמורת. לאחר מכן מתיישבים בקבוצות קטנות ומתחילים לשוחח. האורחים מרוסיה ומולדביה מדברים יידיש, אחת העובדות במקום עוזרת בתרגום. גלינה ורוזה ישראל באות מגומל בבלרוס. "מאוד נהייתי מן הקונצרט", אומרת גלינה בת ה-75, והיא מעלה זכרונות. טובים או רעים? "מה שהיה, היה. המוסיקה עומדת מעל הכל", אומרת הגברת עם שיער השיבה הקצר והיא קורנת. גם בקבלת הקהל בעיר תל אביב, במרכז הקהילתי "נווה גולן" הוזמנו ניצולי שואה מן הסביבה. בחוץ 44 מעלות, היום החם ביותר בישראל מזה שנים רבות. הישראלים מספרים שברדיו ובטלוויזיה מזהירים מפני גל חום. "אנו מקבלים את פניכם בלב חם", אומרת רדמילה אברמוב מן המחלקה ל"יחסים בינלאומיים" של העיר תל אביב. גם נתן וולוך, יושב ראש מועצת העיר בא כדי לקבל את פניהם של האורחים מפרייבורג ולעמוד על היחסים המיוחדים ששוררים בין שתי הערים: "אנו זקוקים לחברים בעולם." גם כאן מוחאים כפיים לפי הקצב עם "הבאנו שלום אליכם" ואליאב בליזובסקי, מנהל המשרד ליחסים בינלאומיים של תל אביב, תופש שוב את המיקרופון: "תביאו לנו שלום." בשיחה אישית לאחר מכן, הוא ממליץ לא ללכת לישון בתל אביב אלא לחגוג. בקריצת עין הוא מוסיף שיבדקו את זה בעזרת מצלמות.

אם כן, בערב מתקיים הקונצרט החשוב ביותר. גם מבקרי מוסיקה הוזמנו. עם המדרגות הנעות יורדים למטה לתוך אולם "אסיא" במוזאון תל אביב לאמנות במרכז העיר. באמצע החזרה לפני הקונצרט נכנס סטפן מסביב לפינה עם התיבה הלבנה שלו, ומתקבל בתרועות רמות. חמישה ימים זה לקח עד שהקונטרבס נשלח לבסוף מתחנת הביניים באיסטנבול. גם הקונצרט האחרון מתקבל במחאות כפיים קצביות.

קשה להיפרד מן המארחים הישראליים שכבר הפכו לחברים. איציק הררי, ראש הצוות של חמישה איש, שתכנן במשך חודשים רבים את הפרויקט הענק הזה בעידודם של העיר פרייבורג ומחוז באדן – ווירטמברג, אומר בהחלפת המתנות שבא לו לתת עוד שלושה קונצרטים. חברי המקהלה עולים לאוטובוס לירושלים. אך חברי התזמורת, שנשארים עוד שלושה ימים בתל אביב, ממלאים אחר המלצת מנהל התיירות – הם חוגגים כל הלילה על גג בית המלון.

גאורג רודיגר

(הכותב מנגן כצלן בקאמרטה אקדמיקה פרייבורג, והיה בין מארגני המסע.)